
Lär av misstagen!

I inledningen av det tidiga 1990-talets djupdykning på den svenska arbetsmarknaden låg tonvikten i arbetsmarknadspolitiken nästan helt på arbetsmarknadsutbildningen (AMU) – antalet personer i AMU ökade under andra halvåret 1991 från ungefär 50 000 till historiska rekordnivåer på omkring 100 000. I slutet av år 1991 gick därmed betydligt mer än hälften av alla som deltog i något arbetsmarknadspolitiskt program i någon arbetsmarknadsutbildning. Detta kunde tyckas vara en klok strategi: utvärderingar av AMU tydde på goda effekter för deltagarna under 1980-talet; det låter också som en god idé att ”passa på” att kompetensutveckla arbetskraften under en djup lågkonjunktur. Hittills genomförda utvärderingar av arbetsmarknadsutbildningens effekter under 1990-talet talar dock för att dessa uppfattningar inte var så väl grundade: Det har inte gått att systematiskt påvisa att deltagarnas framtida inkomster eller chanser att hitta arbete förbättrades påtagligt. Tvärtom tyder de flesta utvärderingarna av 1990-talets arbetsmarknadsutbildning på att effekten för deltagarna i bästa fall inte varit negativ. Eftersom AMU är det dyraste av de arbetsmarknadspolitiska programmen finns det i efterhand anledning att ifrågasätta den förda politiken. En fördel med misstag är emellertid att man kan lära sig något av dem för att förhoppningsvis

kunna undgå att göra om dem. Vad kan vi då lära av misstagen i 1990-talets arbetsmarknadspolitik?

Vi vet inte säkert vad de klena resultaten för arbetsmarknadsutbildningen under 1990-talet berodde på, men en jämförelse mellan det tidiga 1980-talet och 1990-talet kan ge en del ledtrådar. *För det första* har arbetsmarknadsutbildning i normalfallet inneburit korta, yrkesinriktade kurser. Sådana bör rimligen fungera bäst i en arbetsmarknad med lätt identifierbara bristyrken – det måste finnas någon identifierbar kompetens som efterfrågas på arbetsmarknaden att utbilda den arbetslöse mot. Möjligheterna att identifiera bristyrken bör vara bättre i en god eller uppåtvändande än i en dålig eller nedåtvändande konjunktur. Detta skulle tala mot att ge arbetsmarknadsutbildningen stora volymer i det konjunkturläge som var för handen under 1990-talets första år. *För det andra* kan såväl stora volymer som snabba volymökningar medföra kvalitetsproblem – det är inte självklart att den nödvändiga infrastrukturen för utbildning kan skapas snabbt eller att arbetssökande med goda förutsättningar att dra nytta av omskolning finns i obegränsad tillgång. Arbetsmarknadsutbildningens omfång var väsentligt större och växte betydligt snabbare under början av 1990- än 1980-talet. *För det tredje* kunde deltagande i arbetsmarknadsut-

bildning under 1990-talet (i motsats till under det tidiga 1980-talet) användas som ett sätt för den arbetslöse att återkvalificera sig för rätten till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen. I den utsträckning som programdeltagande användes för detta ändamål snarare än som ett sätt att förvärva färdigheter som efterfrågades på arbetsmarknaden, är det inte överraskande om resultaten i motsvarande mån också blev nedslående. Denna misstanke styrks av färsk forskningens resultat, som visar att resultaten för dem som inledde programdeltagande i närheten av tidpunkten för utförsäkring från a-kassan var sämre än för andra deltagare. Detta problem gällde inte exklusivt arbetsmarknadsutbildningen, utan vidhäftade även andra arbetsmarknadspolitiska program. Konsekvenserna var dock särskilt allvarliga för det samhällsekonomiska nettot av den dyra arbetsmarknadsutbildningen.

Ädrade regler i arbetslöshetsförsäkringen och införandet av aktivitetsgarantin i arbetsmarknadspolitiken har medfört att deltagande i något arbetsmarknadspolitiskt program inte längre kan användas för återkvalificering för a-kassan. Därmed har ett hinder för ett effektivare användande av arbetsmarknadsutbildningen undanröjts. Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildningen är också betydligt mindre än under 1990-talets rekordår (i nuläget knappt 15 000).

Antalet varsel om uppsägningar har ökat stadigt under en tid, och även om långt ifrån alla varsel medför att den varslade faktiskt förlorar sitt jobb, så finns det en motiverad oro för att arbetslösheten åter kan komma att öka. Om så skulle ske, är det viktigt att in-

te göra om misstagen från konjunkturnedgången i början av 1990-talet. Av den diskussion jag fört här är det klart att detta bl a innebär att arbetsmarknadsutbildningen inte bör vara en förstahandsåtgärd om arbetslösheten ökar. Förhoppningsvis har även beslutsfattarna i regeringen och Ams lärt sig den läxan, även om en del signaler från Ams ledning kan tyda på motsatsen. Låt oss hoppas att misstaget den här gången stannar vid att vara just signaler!

ANDERS FORSLUND